

УДК 811.111'254

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.11.2019.175429>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КІНОФІЛЬМУ “BRIDGET JONES'S DIARY” З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Павельсва А. К., Асауленко В. В.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Останнім часом в українському перекладознавстві зростає інтерес до перекладу кінофільмів. У статті зазначено, що переклад аудіовізуального контенту має свої особливості та складнощі, пов'язані із лексичними, граматичними, культурними розбіжностями між мовами оригіналу та перекладу. З огляду на це виокремлено актуальні теоретичні та практичні проблеми сучасного кіноперекладу, зокрема збереження реалій, культурних символів, доречність перекладацьких додавань та опущень, правильність використання лексико-граматичних заміни загалом, необхідність створення дефініцій різновидів відео- та аудіоперекладу, класифікації та систематизації методів кіноперекладу тощо.

Здійснено аналіз останніх досліджень у сфері кіноперекладу. З'ясовано, що з урахуванням того, що кінопереклад є більш вільним, ніж художній переклад, перекладач змушений вдаватися до скорочень, зокрема опущення, додавання та помилок (помилкової заміни інформації). Предметом дослідження у статті виступають засоби перекладу роману та кінофільму «Щоденник Бріджет Джонс» з англійської мови на українську. Зауважено, що через лексичні та граматичні невідповідності неспоріднених мов перекладач фільму «Щоденник Бріджет Джонс» послуговувався лексико-граматичними замінами, перестановками, опущенням (вилученням слів), конкретизацією, вільним перекладом, додаванням слів, антонімічним перекладом. Особливу увагу приділено вільному перекладу – вдалому використанню такої перекладацької трансформації та випадкам, коли оригінальний текст втрачає смисловий складник. Відзначено, що часто перекладачеві доводилося застосовувати комбінації декількох трансформацій одночасно: перестановка + додавання, перестановка + заміна, опущення + конкретизація, опущення/додавання + вільний переклад, опущення + заміна, вилучення + додавання.

Ключові слова: кінопереклад, аудіовізуальний переклад, перекладацькі трансформації, кінотекст, кінодискурс.

Pavelieva A. K., Asaulenko V. V. The peculiarities of translation of the film “Bridget Jones's Diary” from English into Ukrainian. Recently, in Ukrainian translation studies, scientists have taken interest in film translation. Interpretation of audiovisual content has its own peculiarities and translation problems related to lexical, grammatical, and cultural differences between the target language and source language. Therefore, the article highlights the actual theoretical and practical problems of modern film translation: the preservation of realias, cultural icons, the relevance of translation additions and deletions, the accuracy of usage of lexico-grammatical substitutions in general, the necessity for the creation of definitions of varieties of video and audio interpretation, classifications and systematization of film translation methods etc.

The author of the article has made the analysis of recent studies in the field of film translation and has outlined the prospects of future research in this area. Since film translation is more loose than literary translation, the interpreter has to use abbreviations (omissions, additions and mistakes (inaccurate substitution of information)). The research subject in this article is translation methods of the novel and the film “Bridget Jones's Diary” when translating from English into Ukrainian. In particular, it is noted that because of lexical and grammatical contradictions between unrelated languages, the translator of the film used lexico-grammatical substitutions, transposition of words and phrases, omissions (elimination of words), substantiation, loose translation, addition of words, antonymic translation. Special attention is paid to loose translation, in particular, to the proper use of such translation transformations and cases where the original text loses its semantic constituent. It is noted that in most cases, the film translator had to use combinations of several transformations simultaneously: transposition of words and phrases + addition, transposition of words and phrases + substitution, omission, + substantiation, omission / addition + loose translation, omission + replacement, elimination + addition.

Key words: film translation, audio-visual translation, translation transformations, film text, film discourse.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Кінопереклад як окрема сфера дослідження останнім часом стрімко розвивається у вітчизняному перекладознавстві. Переклад аудіо-візуального контенту має свої особливості та складнощі, пов'язані із лексичними, граматичними, культурними розбіжностями між мовами оригіналу та перекладу. Особливо цікавим

видається аналіз перекладу з англійської мови на українську тих кінофільмів, які були зняті на основі художніх творів, перекладених українською мовою. Надважливою проблемою кіноперекладу в Україні є збереження реалій та культурних символів мови оригіналу, доречність перекладацьких додавань та опущень, правильність використання лексико-граматичних заміни загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

До проблеми кіноперекладу в Україні зверталися М. А. Самкова [8], Г. Г. Слишкін [9], Н. О. Шубенко [11], Т. В. Журавель [3], А. В. Чернова та А. А. Аванесян [10], А. П. Мельник [6], І. В. Софієнко та інші. Так, А. П. Мельник розглядає основні поняття у сфері кіноперекладу, визначає його особливості, установлює об'єкт та одиницю перекладу у сфері кіно, а також окреслює місце кіноперекладу в ієрархічній системі аудіовізуального перекладу. Окрім того, у зазначеному дослідженні здійснено спробу вирізнення понять кінодискурсу та кінотексту [6]. У науковій розвідці Т. В. Журавель розмежовано поняття «кінопереклад» та «аудіовізуальний переклад», визначено їх головні особливості, простежено етапи розвитку й становлення різних видів кіноперекладу в Україні та світі [3]. А. В. Чернова та А. А. Аванесян підкреслюють, що на сьогодні в українському кіноперекладі основною проблемою є не просто міжмовне транслювання, а міжкультурне відтворення кінотексту для цільової аудиторії іншомовної етнокультурної традиції. Дослідники з'ясовують основні проблеми сучасного українського кіноперекладу та виокремлюють чинники, які необхідно враховувати у процесі перекладу: вік героїв, їх культурний рівень та соціальний статус, специфічний гумор, культурні традиції, необхідність «вміщатися» в хронометраж тощо [10].

Незважаючи на те, що в українському перекладознавстві зростає інтерес до кіноперекладу, питання термінології, класифікацій, методів перекладу тощо є недостатньо дослідженими й потребують уваги науковців. Особливо важливим є практичний розгляд кіноперекладу на прикладі англомовних кінофільмів.

Формулювання мети і завдань статті. Мета роботи – дослідження способів перекладу кінофільму «Щоденник Бріджит Джонс» з англійської мови на українську. Відповідно до мети перед нами постають такі завдання дослідження: схарактеризувати засоби перекладу кінофільму «Щоденник Бріджит Джонс» з англійської мови на українську; порівняти особливості перекладу роману та художнього фільму «Щоденник Бріджит Джонс».

Предметом дослідження виступають засоби перекладу роману та кінофільму «Щоденник Бріджит Джонс» з англійської мови на українську.

Теоретичну базу для нашого дослідження сформували праці таких вчених, як Я. І. Рецкер, Л. С. Бархударов, А. В. Федоров, Г. Гачечіладзе, Т. А. Казакова, В. І. Карабан, В. В. Коптілов, К. Райс, В. Н. Комісаров [5], В. С. Виноградов [1], Н. К. Гарбовський [2], Т. Б. Козак [4], А. К. Павельєва [7; 12] та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переклад кінофільмів – це один із видів художнього перекладу, а отже, записану інформацію будемо аналізувати із точки зору трансформацій, що були використані перекладачем.

Кінопереклад є більш вільним, ніж художній, а іноді навіть наближається до «вільного» перекладу. Зазвичай це пов'язано з тим, що при дубляжі необхідна певна синхронність, збігання руху губ акторів

та перекладних реплік. Саме тому перекладач змушений скорочувати текст, трансформуючи його так, щоб аудіовихід збігався з відеорядом. Серед скорочень вирізняють опущення, додавання та помилки (помилкова заміна інформації).

Через лексичні та граматичні невідповідності неспоріднених мов перекладач фільму «Щоденник Бріджит Джонс» найчастіше використовував лексико-граматичні заміни. Наприклад: *"It all began on New Year's Day in my thirty-second year of being single"* – «Ця історія почалася на Новий рік на тридцять другому році моєї самотності» (слово "all" замінено на слово «історія»; словосполучення "of being single" – на словосполучення «моєї самотності»); *"Excellent. I'm national laughing stock"* – «Чудово. Я національний клоун» (словосполучення "laughing stock" замінено словом «клоун»).

Нерідко в перекладі застосовують такий прийом, як опущення: *"Every year she tries to fix me up with some bushy-haired middle-aged bore and feared this year would be no exception"* – «Щороку вона намагається звести мене з якимось занудою, цей день міг не стати виключенням» (опущення частини тексту, а також заміна англійського слова "year" (рік) словом «день»); *"I'm joking, you daft cow"* – «Я жартую, дуренька» (опущення слова "cow"); *"By the way, the Darcy's are here. They brought Mark with them"* – «До речі, прийшли Дарсі, і Марк теж» (трансформація опущення, а також заміна "are here" на дієслово «прийшли»); *"Have we got the most fantastic surprise for you"* – «Ми приготували приголомшливий сюрприз» (опущення словосполучення "for you"); *"And especially will not fantasize about of particular person who embodies all this things"* – «Найголовніше, не мріяти про людину, що поєднує усі перераховані риси»; *"You don't need to protect him. He's no friend of mine"* – «Не прикривай його, ми не друзі»; *"Anyway, fuck him. Listen, don't let him ruin our evening"* – «Та біс з ним. Не псуємо наш вечір».

При перекладі кінофільмів може застосовуватися такий спосіб перекладу, як вільний переклад (помилковий), іноді з випадками трансформації перестановки. Саме таким чином перекладено наступні речення: *"Well, you've only just met her"* – «І коли ж ви встигли?»; *"You career girls. Can't put it off forever"* – «Робота роботою, та час подумати про майбутнє»; *"Right here. That was the moment"* – «Дістали. Набридло. Тепер чи ніколи»; *"Ugh. He's just a big knob with no knob"* – «Ох, йому і у штангах нічим похвастатися»; *"Everyone knows diaries are just full of crap"* – «У ньому всі пишуть дурниці»; *"I got back to town. A meetings come up"* – «Мені треба у місто. Ділова зустріч».

Примітно, що здебільшого перекладачеві кінофільму «Щоденник Бріджит Джонс» доводилося застосовувати комбінації декількох трансформацій одночасно.

Найчастіше перекладачі роблять перестановки слів у реченні та замінюють окремі слова на доречніші варіанти з мови перекладу. Наприклад: *"You staying at your parents for New Year?"* – «Ти святкуватимеш новий рік з батьками?» (перестановка

слів у реченні та заміна слова "staying" на «святкуватимеш»); "Once again I found myself on my own and going to my mother's annual turkey curry buffet" – «Я знову залишилася сама і подалася до матері та її традиційної індички у соусі карі» (лексико-граматичні заміни + перестановки слів у реченні).

"I thought you said she was thin" – «Ти сказав, що вона струнка». Ця репліка засвідчує, що перекладач застосував опущення частини речення, а також трансформацію конкретизації (англійське слово "thin" (худий) конкретизовано українським «стрункий»).

Іноколи перекладачі поєднують додавання або опущення слів з вільним перекладом частини речення чи репліки: "Human-right barrister. Pretty nasty beast, apparently" – «Він адвокат із прав людини. Певно злий, як пес»; "Yes, well, perhaps it's time to eat" – «Гаразд, певно час до столу» (опущення слова "yes" при перекладі + вільний переклад другої частини речення).

"Wish I could be lying with my head in the toilet like a normal people" – «Я би краще зараз посиділа у ванні, як усі нормальні люди». У цій репліці при перекладі з англійської мови на українську застосовано трансформацію заміни, зокрема: "lying" – на «посиділа»; опущення ("with my head"); вільного перекладу (помилки): замість "toilet" слово «ванна»; додавання слова «усі».

"I just want to staple things to her head" – «Мені так і хочеться впнути їй на голову щось важке». Тут використано перестановку та додавання слова («важке»).

"Will persevere with resolution to find a nice sensible man" – «За планом я маю шукати порядного і чутливого хлопця». У перекладі цієї репліки перекладач послуговувався трансформацією додавання слів, а також заміною слова "man" на «хлопець».

"I could say, in all honesty, I've ever quite forgiven him" – «Не можу сказати, що пробачив йому». Тут використано прийом антонімічного перекладу (можу сказати – не можу сказати), а також опущення слів ("I", "in all honesty").

"I hope he's good enough for our little Bridget" – «Сподіваюся він гідний Бріджит». Відтворенню репліки посприяла трансформація опущення слова ("little"), а також заміна – словосполучення "good enough" словом «гідний».

"Put on some more make up" – «Більше макіяжу перед ефіром». При перекладі цієї репліки спостерігаємо вилучення словосполучення "put on" та додавання словосполучення «перед ефіром».

"No. I like you very much – just you are" – «Так. Ти мені подобаєшся, така яка є». У поданому фрагменті застосовано трансформації вилучення словосполучення "very much", а також антонімічного перекладу: слово "no" (ні) перекладається українською «так».

"I have to say, this really is the most incredible shit" – «Це найсмачніша гидота, що я їв». Тут спостерігаємо вилучення слів "I have to say", "really"; додавання частини речення («що я їв»); а також вільний переклад ("the most incredible shit" – найсмачніша гидота).

Проаналізовані перекладацькі трансформації можна показати у вигляді діаграми:

Трансформації, що були використані при перекладі кінофільму «Щоденник Бріджит Джонс» українською мовою

Рис. 1. Трансформації, що були використані при перекладі кінофільму «Щоденник Бріджит Джонс» з англійської мови на українську (у відсотковому співвідношенні)

Як засвідчує діаграма, відсоткове співвідношення різних трансформацій при перекладі кінофільму «Щоденник Бріджит Джонс» українською мовою виглядає так:

- лексико-граматичні заміни – 19%;
- перестановки – 9%;
- опущення (вилучення слів) – 32%;
- конкретизація – 2%;
- вільний переклад – 21%;
- додавання слів – 13%;
- антонімічний переклад – 4%.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Проаналізувавши кількісний та якісний склад трансформацій у процесі перекладу тексту кінофільму «Щоденник Бріджит Джонс», доходимо висновку, що основне завдання перекладу кінофільму – передати текст так, щоб репліки дублера виходили одночасно з відповідним відеозображенням і сам фільм не перетворювався на суцільний текст, а тому користуються тими видами трансформацій, за допомогою яких можна більш стисло та максимально повно передати глядачеві перекладений текст реплік. Основними

з них є: лексико-граматичні заміни, перестановки, опущення (вилучення слів), конкретизація, вільний переклад, додавання слів, антонімічний переклад. Примітно, що часто перекладач використовує комплекс трансформацій, чим досягає сконденсованості передаваної думки.

Порівняльний аналіз перекладу роману та кінофільму «Щоденник Бріджит Джонс» може стати предметом подальших досліджень у сфері перекладознавства. Крім того, вартими уваги були б нові спроби перекладу українською мовою як твору, так і кінофільму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М. : Изд-во института общего среднего образования, 2001. – 224 с.
2. Гарбовский Н. К. Теория перевода : [учеб.] / Н. К. Гарбовский. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 544 с.
3. Журавель Т. В. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу і його становлення в Україні та світі / Т. В. Журавель // Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)». – 2018. – № 10. – С. 35–38.
4. Козак Т. Б. Особливості художнього перекладу / Т. Б. Козак // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Тернопіль, 2015. – Вип. 51. – С. 221–223.
5. Комиссаров В. Н. Практикум по переводу с английского языка на русский / В. Н. Комиссаров, А. Л. Кораллова. – М. : Высшая шк., 1990. – 127 с.
6. Мельник А. П. Кінопереклад як особливий тип аудіовізуального перекладу [Електронний ресурс] / А. П. Мельник. – Режим доступу : <https://naub.oa.edu.ua/2015/кінопереклад-як-особливий-тип-аудіов>.
7. Павельєва А. К. Особливості функціонування ФО з лексемою «devil» в «українських» повістях М. В. Гоголя (в перекладі Р. Півера та Л. Волохонської) : частота вживання та основні значення / А. К. Павельєва // Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія : «Філологічні науки (мовознавство)». – Дрогобич, 2018. – Вип. 10. – С. 86–90.
8. Самкова М. А. Кинотекст и кинодискурс : к проблеме разграничения понятий / М. А. Самкова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов : Грамота, 2011. – № 1 (8). – С. 135–137.
9. Слышкин Г. Г. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г. Г. Слышкин, М. А. Ефремова. – М. : Водолей Publishers, 2004. – 153 с.
10. Чернова А. В. До проблем кіноперекладу як виду художнього перекладу [Електронний ресурс] / А. В. Чернова, А. А. Аванесян. – Режим доступу : http://confcontact.com/2013_04_17/30_Chernova.htm.
11. Шубенко Н. О. Аудіовізуальний медіа текст : специфіка, структура, властивості / Н. О. Шубенко // Культура і сучасність : [альманах]. – К. : Міленіум, 2012. – № 1. – С. 145–149.
12. Pavelieva A. K. The peculiarities of translation of phraseological units in the works by M. V. Gogol into English (as exemplified in the «Ukrainian» stories) / A. K. Pavelieva // Молодий вчений. – 2019. – № 5.1 (69.1). – С. 164–167.